

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Problematika zacházení s cizinci ve výkonu trestu
odnětí svobody**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Miloslav Jůzl.Ph.D.

Vypracoval:
Vladimír Zbořil

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Problematika zacházení s cizinci ve výkonu trestu odnětí svobody zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Tetěticích 20. 4. 2011

.....
Vladimír Zbořil

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat zaměstnancům vazební věznice Olomouc, kteří mi poskytli materiály ke zpracování bakalářské práce. Celé své rodině za morální podporu po celou dobu studia. Mgr. Heleně Moravčíkové za korekturu pravopisných a gramatických chyb.

Klíčová slova

trest, specifické skupiny odsouzených, typy věznic, program zacházení, vězeňství, výkon trestu odnětí svobody

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ.....	9
2.1.1 VYMEZENÍ POJMŮ AZYL, IMIGRANT, CIZINEC A DALŠÍ.....	9
2.2 VLIV ETNICKÝCH VZTAHŮ NA UTVÁŘENÍ ORGANIZOVANÉ KRIMINALITY.....	10
2.3 ORGANIZACE STÁTŮ BÝVALÉ SSSR.....	10
2.3.1 ORGANIZACE BÝVALÉ JUGOSLÁVIE.....	12
2.3.2 ORGANIZACE JIHOVÝCHODNÍ ASIE.....	12
2.3.3 TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ CIZINCI.....	12
3. VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	13
3.1 VĚZNI A JEJICH PRÁVA	15
4. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY.....	16
4.1 VAZBA	17
4.2 ROZSUDEK A VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	18
4.3 PROFILACE VĚZNIC	19
4.3.1 VĚZNICE S DOHLEDEM.....	20
4.3.2 VĚZNICE S DOZOREM.....	20
4.3.3 VĚZNICE S OSTRAHOU	21
4.3.4 VĚZNICE SE ZVÍŠENOU OSTRAHOU	21
4.4 VAZEBNÍ VĚZNICE.....	22
4.5 VĚZNICE PRO MLADISTVÉ	22
5. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY CIZINCŮ	29
5.1 CHARAKTERISTICKÉ PROBLÉMY CIZINCŮ A JEJICH PŘÍČINY.....	29
5.1.1 KOMUNIKACE	29
5.1.2 ETNICKÁ SPECIFIKA.....	30
5.1.3 UMÍSTĚOVÁNÍ CIZINCŮ	30
5.1.4 STRAVOVÁNÍ	30
5.1.5 ZDRAVOTNICKÁ PÉČE.....	31
5.1.6 VYHOŠTĚNÍ	31
5.1.7 UDĚLOVÁNÍ AZYLU	32
6. PROGRAM ZACHÁZENÍ S VĚZNĚNÝMI CIZINCI.....	33
6.1 POTŘEBY VĚZNĚNÝCH CIZINCŮ	33
6.2 KONCEPCE ZACHÁZENÍ S VĚZNĚNÝMI CIZINCI.....	33
6.3 CHOVÁNÍ CIZINCŮ VE VÝKONU TRESTU.....	34
7. PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	37
7.1 POJEM, REALIZACE, PRÁVNÍ ÚPRAVA.....	37
7.2 RESOCIALIZAČNÍ PROGRAMY.....	37

7.2.1	PRACOVNÍ PROGRAMY.....	37
7.2.2	VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY	38
7.2.3	VÝCHOVNÉ AKTIVITY	39
7.2.4	ZÁJMOVÉ AKTIVITY.....	40
7.2.5	EXTRAMURÁLNÍM PROGRAMŮM.....	40
7.3	PŘEKÁŽKY V RESOCIALIZACI.....	41
7.4	VĚZEŇSKÁ SUBKULTURA	42
8.	KAZUISTIKA	43
9.	ZÁVĚR:.....	47
10.	RESUMÉ.....	48
11.	POUŽITÉ PRÁVNÍ NORMY:.....	49
12.	POUŽITÁ LITERATURA:.....	50

1. ÚVOD

Jelikož sám pracuji ve vězeňské službě, vybral jsem si toto téma, mně nejbližší. Problematika výkonu trestu cizinců je velmi složitá jak administrativně, tak i exekučně. České zákony specificky neupravují výkon trestu cizinců, problémy nastávají v jazykové bariéře mezi vězni a personálem věznic, etnická specifika jako strava, náboženství atd. Tím vším se zabývám ve své bakalářské práci.

Vzhledem ke stále zvyšující se kriminalitě, ať už ze strany občanů ČR, tak ze strany imigrantů, legálních nebo nelegálních, vzniká potřeba společnosti separovat tyto lidi, aby tím byla alespoň částečně regulována kriminalita v České republice.

Nejvíce zastoupení v řadách imigrantů mají ruskojazyčné země Ukrajina, Rusko a Moldavie. Velmi četnou skupinou jsou také občané Albánie, Kosova a Srbska. V neposlední řadě se rozmáhá imigrace z Asie, především z Vietnamu a Číny.

Vězeňství v České republice není příliš vysoko v žebříčku priorit při sestavování rozpočtů jednotlivých ministerských resortů. Z tohoto důvodu, a také z důvodu zvyšující se objasnenosti jednotlivých trestných činů, nejsou kapacity českých věznic dostačující. V roce 2010 čeká z kapacitních důvodů na zahájení výkonu trestu ve věznici přibližně 5000 odsouzených, kteří se tím pádem stále pohybují na svobodě a mohou dále páchat trestnou činnost.

Aby se vězni po uplynutí výkonu trestu dokázali navrátit zpět do běžného života, je třeba vyžít různých resocializačních programů, ale také velkou podporu rodiny, která v tomto hraje velmi významnou roli. Vězeň má během výkonu trestu omezené možnosti styku s rodinou a také se společností. Jejich sociální styk je omezen pouze na spoluvězně a personál věznice.

Vězni jsou po delším pobytu ve věznicích vystaveni působení velké změny hodnot. Pro jídlo není třeba pracovat, naopak cigarety, káva a různé služby se stávají platidlem. Tento problém je zjevný hlavně u cizinců ve výkonu trestu, protože vliv jejich rodin a tím

pádem i běžného života je pro ně velmi vzácný. Často se pak stává, že pravou rodinu nahrazují příslušníci etnika, se kterými se setkává ve vězení. Po ukončení výkonu trestu se tak paradoxně utváří silnější pouto v nově vzniklých zločineckých skupinách („rodinách“).

Touto problematikou se zabývám podrobněji ve své bakalářské práci. Snažím se přiblížit běžnému občanovi život cizinců za vysokými zdmi českých věznic.

Cílem mé bakalářské práce je zmapovat trestnou činnost cizinců na území České republiky. Rozdělit cizince dle jejich státní příslušnosti, věkové kategorie a trestné činnosti.

Dále zjistit, která trestná činnost je dominantní pro konkrétní národnost a skupinu. Zmapovat, zda spáchané trestné činy mají společný charakter u cizinců stejné národnosti a je-li cizinci po uvěznění využíváno podání žádosti o udělení azylu v České republice.

2. TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ

2.1.1 Vymezení pojmů azyl, imigrant, cizinec a další

Organizovaný zločin je soustavná úmyslná činnost, páchaná zločineckou organizací, s cílem dosáhnout zisku, nebo vlivu bez ohledu na použité prostředky. Jde o organizované sdružení zločinců, kteří působí v mezinárodním měřítku a mezi jejich hlavní aktivity patří prostituce, pouliční prodej drog, provozování hazardních her a kuplířství.

Organizovaný zločin – skupina tří a více osob, jednající ve vzájemné dohodě, za účelem páchaní trestné činnosti a vlastního obohacení.

Azyl – povolení pobytu, poskytované cizím státním příslušníkům, z politických důvodů

Azylant – cizinec, kterému byl udělen azyl, po dobu platnosti rozhodnutí o udělení azylu.

Emigrant – je vystěhovalec.

Imigrant – je přistěhovalec.

Cizinec – osoba, která nemá české občanství a pobývá na území ČR dočasně.

Migrace – neorganizovaný přesun etnických skupin či národů z jejich původních sídel na území jiných států

- legální migrace – pohyb a pobyt osob na území cizího státu za účelem usídlení se v hostitelské zemi

- nelegální migrace – nepovolený vstup osob na území daného státu

Migranti nemají bez povolení k pobytu možnost být legálně zaměstnání, což jen zhoršuje jejich materiální situaci. Proto se často stávají členy organizovaných zločineckých skupin. Nejvíce se jedná o Rusy, Moldavce, Ukrajince a Albánce.

Tyto skupiny jsou nejčastěji smíšené, tvoří je jak občané ČR, tak cizí státní příslušníci.

2.2 Vliv etnických vztahů na utváření organizované kriminality

Zločinecké organizace obvykle vznikají a udržují se jako seskupení osob stejného původu. Jejich jednotícím prvkem je stejná národnost, jazyk a kultura. Zejména, jedná-li se o skupinu stejné národnosti, je jednotícím prvkem příbuzenská příslušnost ke skupině rodu, či klanu. V případě, že dojde k rozšíření skupiny, narůstá její aktivita a zapojují se i osoby jiného etnického původu. Tyto osoby jsou najímány na provádění konkrétních úkonů, a to zprostředkování kontaktů a služeb.

Někdy bývají příslušníci jiných etnických skupin přijímáni za členy skupiny, jejich postavení je však na nižší úrovni. Čím užší je sounáležitost (jazyk, původ, příbuzenský vztah), nebo čím je výraznější odlišnost, tím je menší možnost průniku policejních orgánů do těchto skupin. Mezi etnicky odlišnými organizovanými skupinami, které působí na jednom území, mohou panovat nepřátelské, ale i spolupracovní vztahy.

Ke střetům konkurenčních skupin dochází při expanzi jedné skupiny do oblasti působnosti skupiny druhé, nebo při snaze ovládnout určité území nebo pole působnosti (hazard, drogy, prostituce, atd.).

S postupným zdokonalováním zločineckých organizací dochází k přechodu od hrubých aktivit na více sofistikované praktiky. Např. rozdělení si oblastí působnosti namísto vzájemného konkurování. Projevují se spíše tendence posilovat vzájemné vztahy formou kooperace bez zbytečného oslabování vzájemným bojem.

2.3 Organizace států bývalé SSSR

Mezi jedny z neaktivnějších skupin na území České republiky patří organizované zločinecké skupiny z bývalého SSSR. Za poslední roky došlo k velkému nárůstu jimi páchané trestné činnosti. Jsou organizovány do zločineckých struktur tzv. „brigady“, v současné době jich na našem území působí okolo 10.

Jsou založeny na přísné hierarchii, v jejímž čele stojí „Papka“ Otec, pod ním „Staršina“, nad všemi „brigádami“ stojí tzv. „vor v zakoně“.

Mezi jejich zločinecké aktivity patří především vydírání, výpalné, nedovolené obchodování se zbraněmi, obchod s drogami, praní špinavých peněz, kuplířství, převaděčství, krádeže aut a další.

Ukrajinci, Rusové a Čečenci mají výrazné zastoupení v násilné kriminalitě, která se vyznačuje značnou brutálností útoků na jejich oběti z řad podnikatelů, tak i fyzických osob.

Při bojích o vliv v dané oblasti dochází k velkým ztrátám na životech z řad zneprátených gangů.

Tyto skupiny do České republiky pronikají často za pomoci různých krycích firem, vládnou značnými finančními prostředky, které investují zejména do nemovitostí. Finanční prostředky jsou získávány z nelegální činnosti v mateřské zemi a v ČR jsou prostřednictvím investic legalizovány.

Dominantní pro ruskojazyčné organizace je páchaní finanční trestné činnosti. Velmi výrazný je nárůst ukrajinských gangů rekrutujících se z nezaměstnaných dělnických imigrantů, kteří se zaměřují na loupežná přepadení především v hlavním městě Praha.

Podle poznatků BIS je ruskojazyčný organizační zločin v ČR zastoupen převážně Rusy z Kavkazu a Ukrajinci.

Tyto skupiny jsou charakteristické tím, že postupně přecházejí ze zjevné trestné činnosti na činnost legálního podnikání.

V uplynulých letech byli nejpočetnější skupinou ekonomických migrantů v ČR občané Ukrajiny. To je dáno nelichotivou ekonomickou situací Ukrajiny, geografickou blízkostí obou států a poměrně malými jazykovými i kulturními bariérami. Dominovali – kromě kraje západočeského – ve všech českých krajích. (ŠIŠKOVÁ T., Menšiny a migranti v České republice, strana 86)

2.3.1 Organizace bývalé Jugoslávie

Zločinecké organizace pocházející z území bývalé Jugoslávie se zaměřují na provoz erotických podniků, jelikož upouštějí od krádeží aut, které byly dříve jejich prioritou. Dále se zaměřují na obchod s drogami, převaděčství a násilnou trestnou činnost. BIS uvádí, že kosovští Albánci se v ČR zaměřují na obchod s drogami, převaděčství, vymáhání dluhů, prostituce, krádeže aut, obchod se zlatem a se zbraněmi. ČR se svou polohou stala velmi vhodnou lokalitou pro transport drog, ke kterým se gangy bývalé Jugoslávie často uchylují.

Čím dál větší kvalitu má i samostatná organizace a fungování těchto skupin. Také se zvyšuje jejich brutalita. Toto platí i pro skupiny rekrutující se z makedonských Albánců. Jugoslávské zločinecké gangy patří k významným členům českého podsvětí, které se velkou měrou podílí na mnoha ilegálních aktivitách.

2.3.2 Organizace jihovýchodní Asie

Tyto organizace patří v současné době mezi nejvíce aktivní. Nejvýznamnější jsou čínské a vietnamské gangy. Vyznačují se velmi silnou etnickou soudržností. Sdružují se do malých skupin podle místa původu z jejich domovské země a dle druhu páchané trestné činnosti. Nejvíce se prosazují v provozování kasín, erotických klubů, praní špinavých peněz a organizování nelegálních sázek. Také se prosazují v obchodu s narkotiky, což se stává jejich nejrychleji rostoucí aktivitou zejména v pěstování marihuany. V oblasti marihuany patří ČR mezi největší nelegální pěstitele hlavně díky již zmíněným asijským skupinám. Mezi velmi známou činností patří také provozování obchodů se zaručeně „značkovým zbožím“, které působí velké škody světovým značkám.

2.3.3 Trestné činy páchané cizinci

Ve výše uvedeném jsem se snažil popsat orientačně jen jednotlivé formy organizovaného zločinu a situace v dílčích oblastech organizovaného zločinu v ČR.

3. VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Naše společnost prochází obdobím prevratných zmen, dotýkajících se větší či menší merou každé její oblasti. To platí i o vezenství.

Od roku 1990 dochází k transformaci vezenství, účinnost nabývají nové právní normy, obsahující mezinárodní zásady platné pro oblast vezenství. To je nyní chápáno jako clánek nezbytné sociální služby poskytované jedincum, kteří se svým chováním dostali do rozporu se zákonem. V přístupu k odsouzeným se prosazuje respektování lidských práv a svobod. K jejich omezování při výkonu trestu odnetí svobody dochází jen v nezbytně nutné míře, nejvíce ve veznících se zvýšenou ostrahou. V současné době vezníc tohoto typu přibývá z duvodu nárustu kriminality a závažné trestné činnosti ze strany pachatelů.

Pohled společnosti na obvinené a odsouzené bývá velmi zjednodušený. Verejnost se povětšinou domnívá, že jde o osobnosti, jejichž prevýchova je beznadějná. Domnívá se také, že nový trend humanizace vezenství posiluje u odsouzených chut vracet se do podmínek ve veznici. Jinak receno, odsouzení si ve veznících neodpykávají svůj trest nejen za závažnou a často opakovanou trestnou činnost, ale že se jim v prostředí vezníc líbí a rádi se sem vracejí. Hlavne kvůli setkávání se starými známými z „basy“. Nalézají zde dobré postavení mezi odsouzenými a výhody, které by v civilním prostředí jen těžko získávali. Je jim tu poskytnuta postel, strecha nad hlavou a teplé jídlo. Mají tak možná více, než nekterí lidé v „normálním svete“. V případě cizincu je to urcité azyl.

Ve veznících dnes pobývají lidé, omezení na svých svobodách, jejichž motivy k páchání trestných činu mají různý puvod. A to jak ve vývoji, tak v intenzite a zamerenosti. Podle mého názoru bychom nemeli zatracovat zvlášte pachatele mezi mladými odsouzenými a tzv. prvotrestanými, kteří by v souladu s celospolecenskými potrebami meli dostat druhou šanci. S jistou spolecenskou pomocí by snad bylo možné dosáhnout pozitivní zmeny v postojích. Spolecnost by mela umet vytvorit prostor, aby tito odsouzení meli možnost dokázat, že si zaslouží shovívavost a toleranci verejného mínění.

Že spáchání trestného činu bylo pouhým vybočením z jejich celkově pozitivní životní dráhy a lze je připsat spíše mladické nerozváženosti.

Zvláště u mladistvých a prvotrestaných by se mělo více používat alternativních trestů. A takových způsobů intervence, které skýtají záruky společensky přijatelnějšího vývoje u těchto lidí po skončení výkonu trestu odnětí svobody. Pro práci se sociálně i psychicky narušenými odsouzenými se samozřejmě vyžaduje vysoce kvalifikovaný, profesionálně zdatný, psychicky odolný, zralý a stabilní personál. Je však nutné počítat s tím, že výsledky této práce jsou však málo vidět a nepřinášejí okamžitý efekt. Odborníci nabízejí ve znužm různé programy zacházení, které by měly umožnit lepší adaptaci na prostředí, do kterého se odsouzený vrátí po výkonu trestu. Se vzrůstající kriminalitou je nezbytné hlouběji analyzovat příčiny jejího nárůstu a cíleně postupovat v prevenci tohoto jevu. Jakkoli je složité vést prevenci již na úrovni rodiny, přesto je stále tato oblast nejpodstatnější. Dobré fungování rodiny, příznivý vliv škol a v neposlední řadě rozmanité spektrum aktivit pro volný čas dětí a mládeže tvoří příznivý terén pro neproblematický vývoj osobnosti člověka. Člověka, který je schopen vyrovnat se s nástrahami dnešního světa.

Zaměstnanci věznic předpokládají možnost nápravy, a proto preferují v rámci zacházení s odsouzenými výchovně – vzdělávací činnosti. Psychosociální výcvikové programy, které umožňují odsouzeným na modelových situacích získat sociální dovednosti, jež by mohly pomoci v začlenění odsouzených do společnosti a snížit rizika selhání v sociálních vztazích.

3.1 Vězni a jejich práva

V České republice se práva občanů opírají o Ústavu, Listinu základních práv a svobod a mezinárodní dohody. Ústava zaručuje prospěch jednotlivce a celé společnosti. Zákonem chrání práva občanů a vymezuje nepřipustné jednání. Zaručuje výkon práva prostřednictvím soudů. Jen soud je oprávněn rozhodnout o vině a trestu. Pokud se prokáže jeho vina, je vyneseno rozsudek a nařízen trest, který je nesporně významným zásahem do práv každého

občana. Vězni však musí strpět zásahy státu do svých práv i svobod. Nejobtížněji bývá prožívána ztráta svobody.

Každý vězen má zaručeno právo na informace, může vědecky bádát a umelecky tvorit. Má například právo na ochranu zdraví, na vzdělání, na právní pomoc, na tlumocníka, má právo volit. Má právo na stravu a ubytování v hygienicky příznivém prostředí atd.

Kromě práv má odsouzený také povinnosti. Musí dodržovat pořádek a rád, plnit pokyny pracovníku Vězenské služby, řádně zacházet se sverenyými věcmi a také dodržovat zásady slušného chování.

4. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Vězeňská služba je organizací podřízenou Ministerstvu spravedlnosti České republiky. Plní ve stanoveném rozsahu úkoly státní správy, vězenství a zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody.

Plní tyto úkoly:

- spravuje a streží vazební věznice a věznice
- streží obvinené a odsouzené
- vytváří předpoklady pro prevýchovu odsouzených, podílí se na vytváření předpokladu pro jejich zapojení do občanského života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- zabezpečuje úkoly při předcházení trestné činnosti obviněných a odsouzených
- provádí výzkum v oboru penologie a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky ve výkonu vazby a trestu
- vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost obviněných a odsouzených (napr.: vzdělávací, zájmové, rekreativní, sociálně - výchovkové aktivity)
- zajišťuje pořádek a bezpečnost v soudních budovách a v jiných místech činnosti soudu a Ministerstva spravedlnosti ČR
- plní další úkoly podle zvláštních předpisu.

Vězeňská služba opírá svou činnost především o Zákon o výkonu trestu odnětí svobody, Řád výkonu trestu odnětí svobody, Trestní řád, Organizační řád Vězeňské služby a další zákony a předpisy.

Vězeňská služba se člení na:

Vězeňskou stráž – streží a predvádí obvinené a odsouzené, streží objekty Vezenské služby a zajišťuje porádek a bezpečnost v techto místech.

Justiční stráž – zajišťuje porádek a bezpečnost v soudních síních a v jiných místech cinnosti soudu a Ministerstva spravedlnosti ČR. Její cinnost je zamerena také na ochranu pracovníku soudu pri výkonu soudních rozhodnutí a to jak v budovách soudu, tak i mimo ne.

Správní služba – zabezpecuje organizacní, ekonomickou, speciální výchovnou, zdravotnickou a další odbornou cinnost.

Na tomto úseku Vezenské služby jsou zarazeni reditelé veznic, vedoucí ekonomického, správního oddelení, dale vychovatelé, speciální pedagog, psycholog, psychiatr, zdravotnický personál, sociální pracovník a občanští pracovníci v pracovním pomeru k Vězeňské službě.

4.1 Vazba

Vazba musí být odůvodněna skutkovými okolnostmi. Dle trestního rádu je stanoveno, že obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, pokud jsou duvodné obavy, že

a) **Vazba útěková**

podezřelý uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestnímu stíhání a trestu.

b) **Vazba koluzní**

bude pusobit na svedky nebo spoluobvinené a marit tak vyšetřování.

c) **Vazba předstižná**

podezřelý bude pokračovat v trestné cinnosti nebo dokoná trestný cin.

Náklady výkonu vazby jsou odsouzenému přičítány. Tzn., že pokud ve výkonu trestu odnětí svobody bude pracovat, začíná dluh z vazby splácet.

Obviněný má nárok na návštěvu - maximálně však čtyři osoby. Termín návštěv si určuje každá věznice dle svých podmínek. Návštevy se konají v návštěvní místnosti.

Obviněný může přijímat balíčky, které mohou například obsahovat obálky, dopisní papír, fotky, rádio nebo televizi, noviny, knihy, hygienické potřeby, tabákové výrobky, čaj, kávu, trvanlivé potraviny. V balíčku nesmí být peníze, cennosti, alkohol, léky, potraviny, které podléhají rychlé zkáze, drogy, zbraně a jiné nepovolené předměty.

Obviněný má právo na 8 hodin nepřetržitého spánku denně. Rovněž má nárok na vycházku v trvání min. jedné hodiny denně, která probíhá pod dozorem vězenské stráže.

Ke kulturnímu vyžití mohou obviněni využívat knihovnu, společenské hry, čist knihy nebo denní tisk.

V případě potřeby mohou využít služeb sociálního pracovníka, psychologa i pedagoga.

4.2 Rozsudek a výkon trestu odnětí svobody

Pokud byl pravomocně vynesena rozsudek o uložení trestu odnětí svobody, tak se obviněný stává odsouzeným. Při nástupu do výkonu trestu existují tyto možnosti:

- nástup z vazby
- nástup do jednoho měsíce – pokud je jistota, že odsouzený neuprche, může si během jednoho měsíce obstarat své neodkladné záležitosti
- dodání do věznice – pokud odsouzený trest ve stanovené lhůtě nenastoupí, je do věznice dodán
- vypátrání, zatčení – pokud není známo místo pobytu odsouzeného, předseda senátu vydá rozkaz k vypátrání a následnému zatčení.

Předseda senátu také může rozhodnout o odkladu nástupu výkonu trestu odnětí svobody. U krátkých trestů je rovněž přípustné odložit výkon trestu z důležitých důvodů na 3 a u zvláště důležitých důvodů na 6 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí.

Pokud byl odsouzený vydán do ciziny nebo byl vyhoštěn, může ministr spravedlnosti upustit od výkonu trestu odnětí svobody. Dalším důvodem pro upuštění od výkonu trestu může být i to, že odsouzený například onemocněl nevyléčitelnou chorobou.

4.3 Profilace věznic

Hlavním účelem trestu odnětí svobody je zabránit odsouzenému, aby dále páchal trestnou činnost, vést ho k rádnému životu a tím působit i na ostatní členy naší společnosti. Výkonem trestu nesmí být samozřejmě ponížena lidská důstojnost samotného odsouzeného.

Trest by měl omezit škodlivé účinky zbavení svobody, ale současně nesmí být ohrožena ochrana společnosti. V souvislosti s tím se ve věznicích umísťují odděleně muži od žen, mladiství od dospělých, recidivisté od prvotrestaných, odsouzení za úmyslné trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti. Dále odsouzení trvale pracovně nezaraditelní, odsouzení s poruchami duševními a poruchami chování, odsouzení s uloženým ochranným léčením a odsouzení k doživotnímu trestu.

S odsouzeným ve výkonu trestu musí být jednáno tak, aby bylo zachováno jeho zdraví, nemelo by být proti němu použito hrubého způsobu zacházení a neprimereného trestání ze strany zaměstnanců věznice.

Orgánem, který zajišťuje stanovené podmínky výkonu trestu a streží odsouzené tak, aby nedošlo k případnému úteku, je Vezenská služba. Trest je vykonáván zpravidla ve věznicích. Existují také alternativní tresty mezi ně patří (domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní a kulturní společenské akce, ztráta čestných titulů, ztráta vojenské hodnosti nebo vyhoštění).

Podle způsobu strežení dělíme věznice do čtyř základních typů:

- 1) věznice typu A (s dohledem)
- 2) věznice typu B (s dozorem)
- 3) věznice typu C (s ostrahou)
- 4) věznice typu D (se zvýšenou ostrahou)

4.3.1 Věznice s dohledem

Věznice s dohledem, se vyznačuje tím, že zde kontrolu a dozor vykonávají vychovatelé. Do tohoto typu věznice soud zařadí zpravidla pachatele, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, nebo který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Odsouzení mají volný pohyb v areálu věznice. Po pracovní době mohou nosit civilní odev, při zamestnání nosí odev pracovní. Mohou rovněž pracovat bez dozoru i mimo věznici. Návštevy přijímají bez dozoru a to jednou týdně. Jednou za 14 dní jim může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznici až na 24 hodin v doprovodu návštěvy.

4.3.2 Věznice s dozorem

Ve věznici s dozorem mají odsouzení volný pohyb pouze v prostorách věznice. Zde jsou soudem umístěni odsouzení pachatelé, kterým byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo kterým byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky, a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin. Civilní odev nosí pouze při sportu, při návštěvách nebo bohoslužbách. Při kulturních akcích mimo areál věznice musí být v doprovodu zaměstnance vězenské služby. Návštevy mohou přijímat jednou za 14 dní a většinou bez dozoru. U těchto odsouzených existuje možnost přerušení trestu a to v případech, že odsouzený vykonal alespoň 1/3 trestu.

4.3.3 Věznice s ostrahou

Ve věznici s ostrahou je pohyb zajištěn pouze pod dozorem vězenské služby. Odsouzení pracují buď na streženém pracovišti nebo v areálu věznice. Návštevy mohou přijímat jednou za měsíc, vždy pod dohledem pracovníka vězenské služby. Balíček smí přijímat dvakrát ročně. Po vykonání poloviny trestu může ředitel věznice spolu s Generálním ředitelstvím Vězenské služby České republiky rozhodnout o prerušení trestu.

4.3.4 Věznice se zvýšenou ostrahou

Ve věznici se zvýšenou ostrahou se odsouzení pohybují a pracují pouze pod dozorem vězenské služby. Prevažně jsou uzamykáni na svých celách. Návštevy u nich probíhají jednou za měsíc v rozsahu tří hodin ve věznici a pod dohledem. Balíček do pěti kilogramů mohou přijímat dvakrát ročně a to většinou v době vánočních svátků a u příležitosti narozenin. I v tomto typu vedení existuje možnost podmíněčného propuštění a to po vykonání $\frac{3}{4}$ trestu.

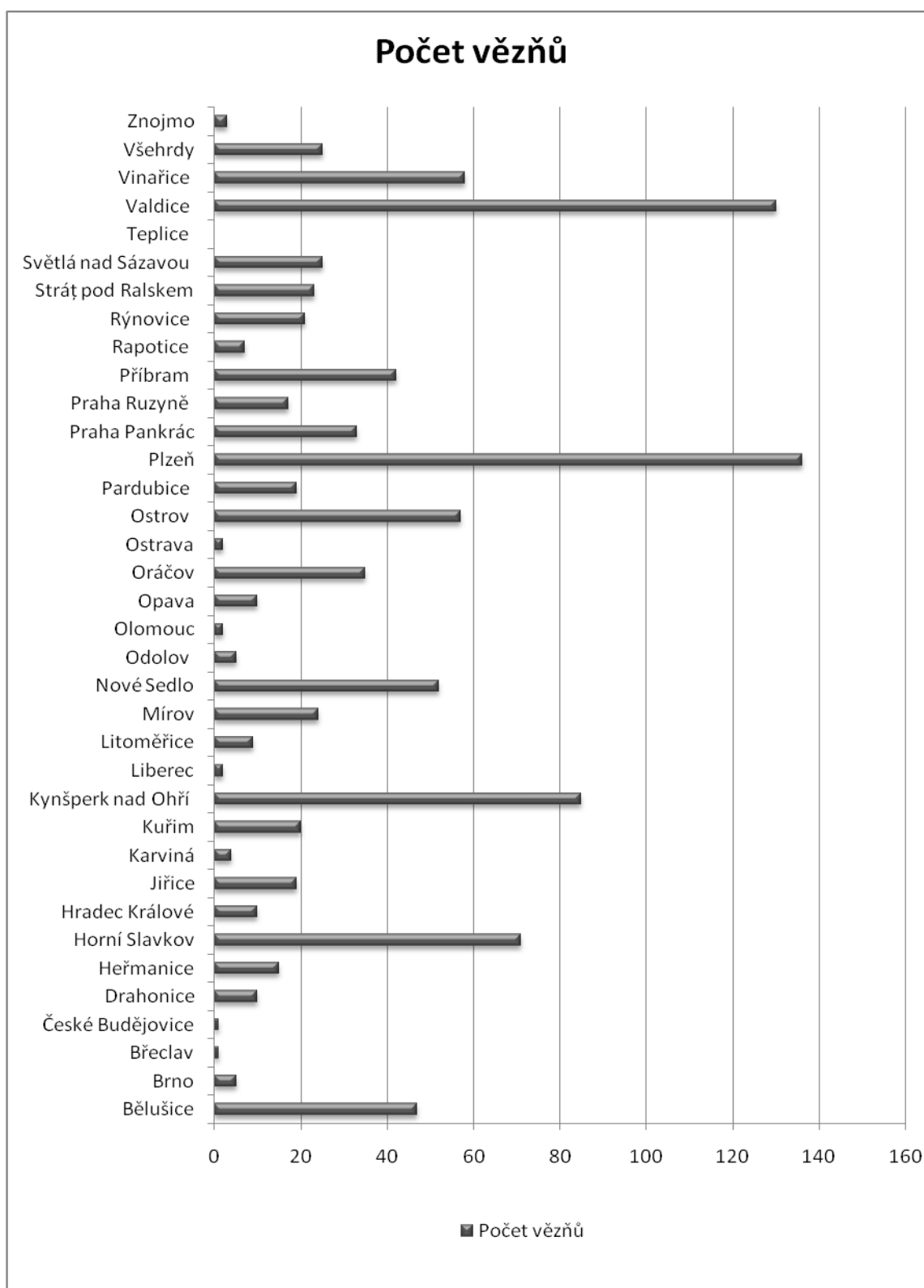
Zvláštní kapitolou je výkon doživotních trestů, které se vykonávají ve zvláštním oddělení. Odsouzení k doživotnímu trestu jsou zpravidla ubytováni po jednom a na celách uzamykáni. Pracují buď v cele nebo na zvláštním pracovišti. Prerušení trestu u těchto odsouzených neprichází v úvahu.

4.4 Vazební věznice

Vazební věznice slouží především pro výkon vazby obviněných. Ve vazebních věznicích však mohou být také zřízena oddělení pro výkon trestu. Podmínky v těchto odděleních jsou pak stejné jako ve výše uvedených typech věznic.

4.5 Věznice pro mladistvé

Věznice pro mladistvé se nedělí do čtyř stupňů. V tomto typu je kladen mnohem větší důraz na omezení negativních účinků izolace mladistvých od společnosti. Uplatňují se individuální způsoby zacházení. Mladiství se zařazují do čtyř základních diferenciacních skupin. O zařazení do jednotlivých skupin rozhoduje ředitel věznice na doporučení odborných zaměstnanců.

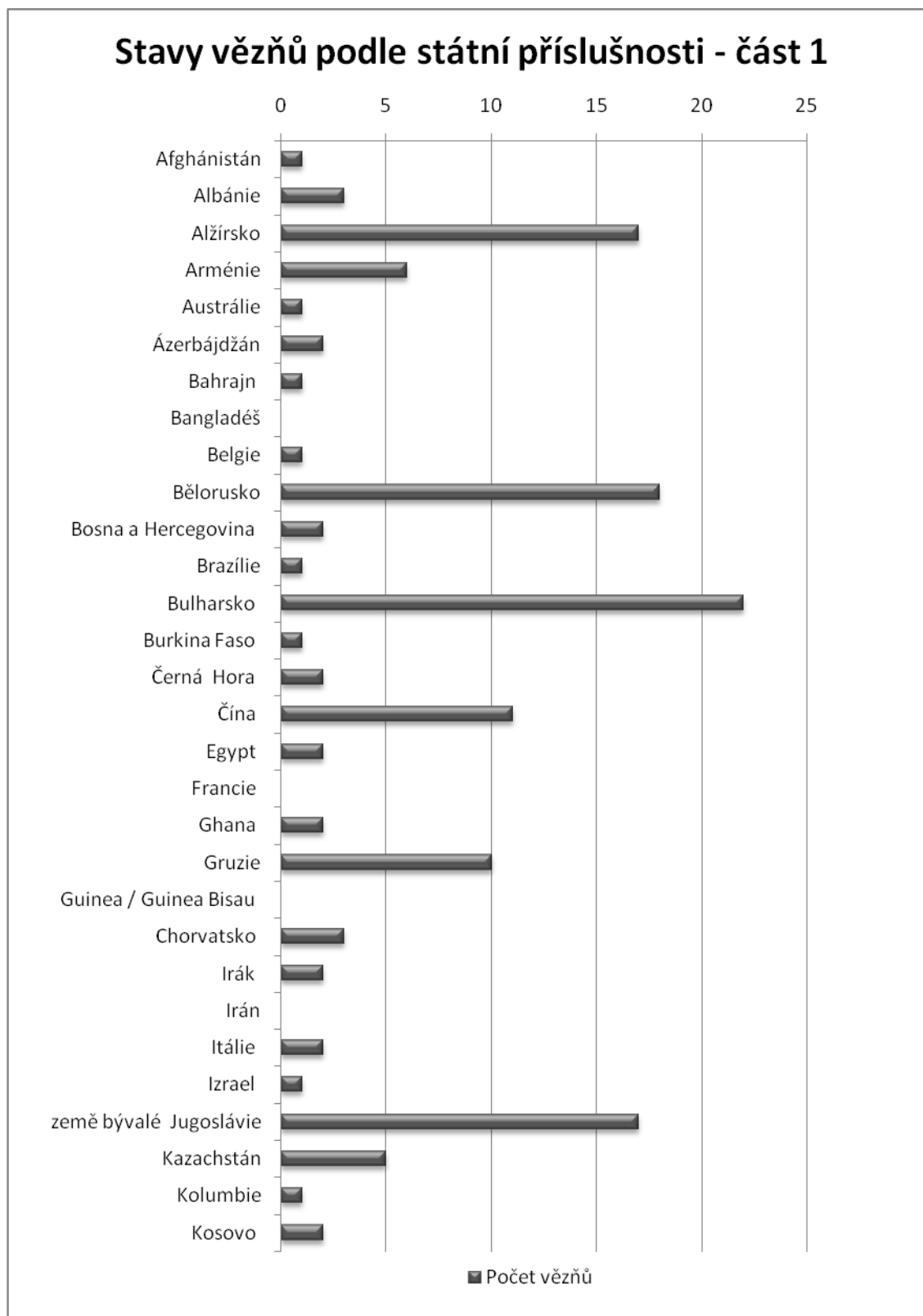

Obr. č.1 – Počty vězňů v jednotlivých věznicích

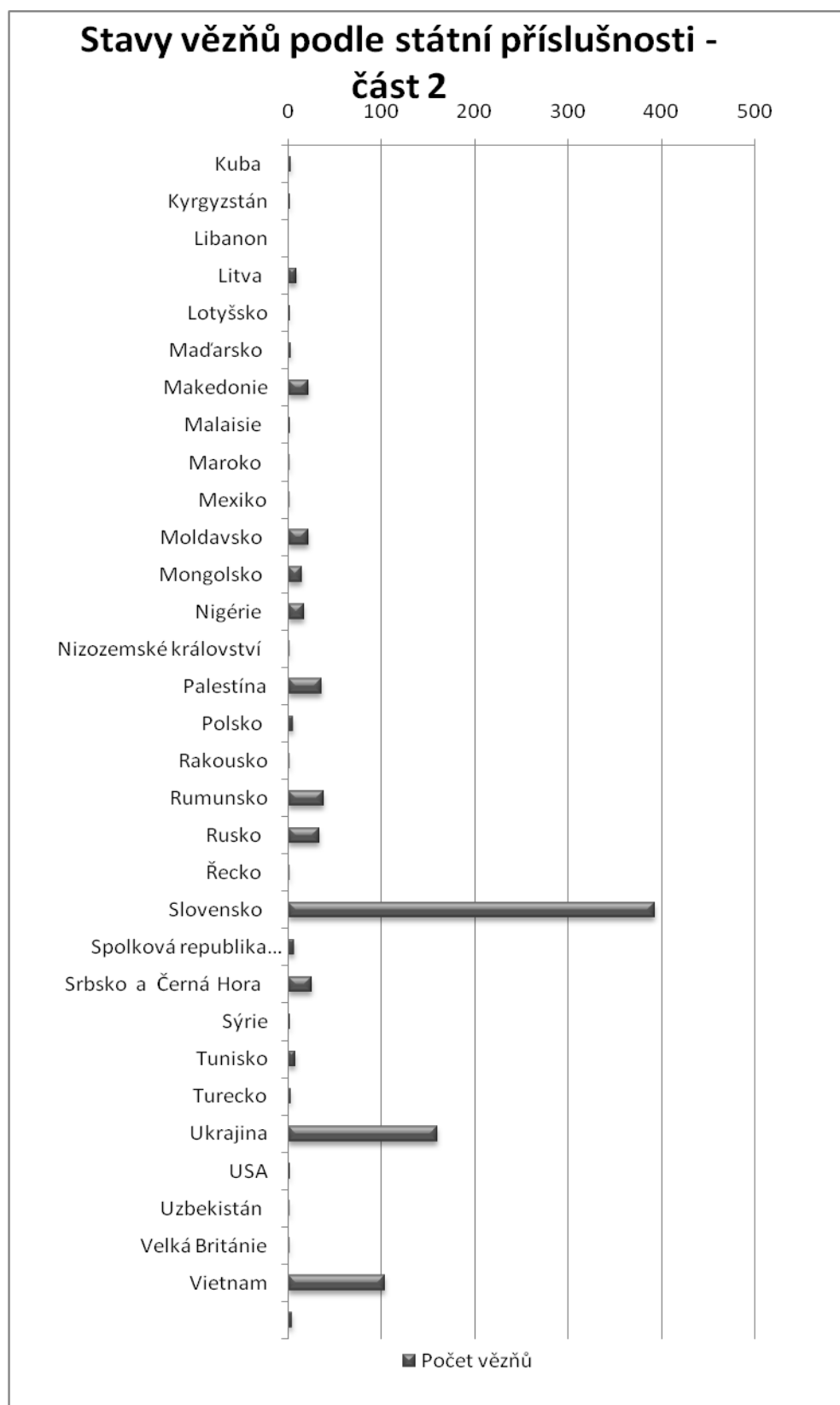
Tab. 1 – Počty vězňů v jednotlivých věznicích

Vazební věznice a věznice	Typ věznice										Celkem odsouzení		Celkem odsouzení
	S dohledem		S dozorem		S ostrahou		Se zvýšenou ostrahou		Mladiství		M	Ž	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Bělušice					47						47	0	47
Brno			2		2		1				5	0	5
Břeclav	1										1	0	1
České Budějovice			1								1	0	1
Drahonice			10								10	0	10
Heřmanice			2		13						15	0	15
Horní Slavkov					71						71	0	71
Hradec Králové	5		3		2						10	0	10
Jiřice			1		18						19	0	19
Karviná					2		2				4	0	4
Kuřim			3		17						20	0	20
Kynšperk nad Ohří			85								85	0	85
Liberec			1		1						2	0	2
Litoměřice			3		5	1					8	1	9
Mírov					1		23				24	0	24
Nové Sedlo			52								52	0	52
Odolov	2		3								5	0	5
Olomouc			1		1						2	0	2
Opava		2	3	1		3			1		3	7	10
Oráčov			1		34						35	0	35
Ostrava			1	1							1	1	2
Ostrov			56		1						57	0	57
Pardubice			10		9						19	0	19
Plzeň			1		132		3				136	0	136
Praha Pankrác	1		11	1	15	3	1		1		29	4	33
Praha Ruzyně			4	1	12						16	1	17
Příbram			1		41						42	0	42
Rapotice			7								7	0	7
Rýnovice			3		18						21	0	21
Stráň pod Ralskem			11		12						23	0	23
Světlá nad Sázavou				10		15					0	25	25
Teplice											0	0	0
Valdice			1		50		79				130	0	130
Vinařice			1		57						58	0	58
Všehrdy	5		18						2		25	0	25
Znojmo			2		1						3	0	3
Celkem	14	2	298	14	562	22	109	1	3	0	986	39	1025
Celkem	16		312		584		110		3		1025		1025

Tab. 1

Obr. 2 - Stavy vězňů podle státní příslušnosti - část 1

Obr. 3 - Stavy vězňů podle státní příslušnosti - část 2

Tab. 2 - Stavy vězňů podle státní příslušnosti

Stát	Muži	Ženy	Celkem
Afghánistán	1		1
Albánie	3		3
Alžírsko	17		17
Arménie	6		6
Austrálie	1		1
Ázerbájdžán	2		2
Bahrajn	1		1
Bangladéš			0
Belgie	1		1
Bělorusko	18		18
Bosna a Hercegovina	1	1	2
Brazílie	1		1
Bulharsko	21	1	22
Burkina Faso	1		1
Černá Hora	2		2
Čína	11		11
Egypt	2		2
Francie			0
Ghana	2		2
Gruzie	10		10
Guinea / Guinea Bisau			0
Chorvatsko	3		3
Irák	2		2
Irán			0
Itálie	2		2
Izrael	1		1
země bývalé Jugoslávie	17		17
Kazachstán	5		5
Kolumbie	1		1
Kosovo	2		2
Kuba	3		3
Kyrgyzstán	2		2
Libanon			0
Litva	9		9
Lotyšsko	2		2
Maďarsko	3		3
Makedonie	20	1	21
Malaisie	1	1	2
Maroko	1		1
Mexiko	1		1
Moldavsko	21		21
Mongolsko	14	1	15
Nigérie	16	1	17
Nizozemské království	1		1

Stát	Muži	Ženy	Celkem
Polsko	3	2	5
Rakousko	1		1
Rumunsko	36	2	38
Rusko	32	1	33
Řecko	1		1
Slovensko	374	19	393
Spolková republika Německo	4	2	6
Srbsko a Černá Hora	25		25
Sýrie	2		2
Tunisko	8		8
Turecko	3		3
Ukrajina	158	2	160
USA	2		2
Uzbekistán	1		1
Velká Británie	1		1
Vietnam	99	5	104
Bez st.občanství (neurčeno)	4		4
Celkem cizinců	1018	39	1057

5. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY CIZINCŮ

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody c. 169/1999 Sb. zásadním způsobem nereší způsob výkonu trestu ani způsob zacházení s vezenými cizinci ve věznicích.

Avšak problematikou vezených cizinců se intenzivně zabývá odbor výkonu vazby a trestu GŘ Vezenské služby. Velmi významnou měrou v řešení této problematiky přispívá Cizinecká policie, Ústavu pro kriminologii a sociální prevenci MS ČR a spolupráce pracovníků věznic, kteří se zabývají problémy v oblasti zacházení s touto skupinou vězňů.

Podle možností věznic, a pokud to není v rozporu s účelem trestu, se umísťují cizinci tak, aby spolu mohli komunikovat odsouzení stejné národnosti nebo hovořící stejným jazykem. Těmto osobám se umožňuje přístup k četbě knih v jazyce, který ovládají. Podle možností věznic se také přihlíží k náboženským potřebám. (NEDOROST, L. Vězeňství a správa vězeňství v ČR. Strana 35-37)

5.1 Charakteristické problémy cizinců a jejich příčiny

Mezi známé a nejcastejší problémy, které jsou predmetem intenzivního řešení při zacházení s vezenými cizinci patří predevším etnická specifika, jazyková bariéra, stravování, umistování vezených cizinců, zdravotnická péče a problémy spojené s udělením azylu a vyhoštěním cizince.

5.1.1 Komunikace

Bariéry v komunikaci s vezenými cizinci vznikají jak zduvodu neznalosti cizích jazyků u pracovníků VS ČR, kteří pricházejí s cizinci do každodenního styku, ale také z duvodu neznalosti českého jazyka u vezených cizinců.

Problémy jsou výraznejší ve výkonu vazby. Behem jejího trvání je rada cizinců donucena naucit se alespon základum českého jazyka. Mnozí cizinci, kteří v naší republice pobývali delší dobu, at už legálně ci nelegálně, jsou schopni se domluvit s personálem věznic

cesky, což platí pro všechny etniky které se na našem území vyskytují. Ať už jsou to Rusi, Albánci, Turci, Ukrajinci, Moldavci nebo jini.

5.1.2 Etnická specifika

Nejen odborníci psychologie, kriminologie, ale také samotná praxe dává za pravdu skutečnosti, že nelze najít univerzální recept pro práci s jednotlivými etniky. V našich vězenských zařízeních migrují cizinci z mnoha zemí, jejich náboženské, sociální a další odlišnosti jsou mnohdy velmi výrazné. Za účelem prevence konfliktu, které vznikají z důvodu neznalosti prostředí, odkud veznění cizinci pocházejí, byla navázána spolupráce se Správou uprchlických zařízení MV ČR.

5.1.3 Umístování cizinců

Cely, ve kterých jsou umístováni cizinci, zejména ve výkonu vazby, jsou v mnoha případech nevyhovující po stránce hygienické.

Cizinci, čekající ve vazbě na vyhoštění, jsou z kapacitních důvodů umístováni do cel společně s ostatními odsouzenými, což je v rozporu se zákonem o výkonu vazby.

Z důvodu přeplněnosti věznic poté dochází k hromadným nepokojům. Ke konfliktům může snadno dojít v případě umístění vezněných Kurdu společně s iráckými státními příslušníky.

5.1.4 Stravování

K problémům v oblasti stravování cizinců ve věznicích dochází zejména u cizinců muslimů (balkánské státy, arabsky mluvící země Afriky a Asie). Vzhledem k této situaci, je ve věznicích po vzoru vyspělých evropských zemí běžně připravována strava pro muslimy.

5.1.5 Zdravotnická péče

Jako většina nově nastoupených lidí, i cizinci přicházejí do věznic v mnohdy špatném zdravotním stavu, který se bohužel během výkonu vazby a trestu zpravidla nedarí radikálně zlepšit. Což stojí statní pokladnu značné finanční prostředky. Jedná se zejména o případy chronických onemocnění, jako napr.: cukrovky, infekčních onemocnění, TBC a AIDS.

Cizincum, kteří neplatí v ČR zdravotní pojištění, hradí ze zákona poskytovanou zdravotní péči Vezenská služba.

5.1.6 Vyhoštění

Formou postihu cizincu při porušování pobytového režimu je vyslovení zákazu pobytu. Při nerespektování tohoto zákazu může být cizinec administrativně vyhoštěn. Cizinci, který spáchal trestný čin na území ČR, může soud uložit vyhoštění jako samostatný trest vedle jiného trestu (soudní vyhoštění). Práve vyhošťovací vazba, zejména její průmerná délka, představuje v oblasti zacházení s věznenými cizinci největší problém.

Cizincum, umístěným ve vyhošťovací vazbe, je třeba pro zajištění aktu vyhoštění umožnit telefonování s konzulátem své země, popřípadě s příbuznými v jeho zemi, což je v rozporu se zákonem o výkonu vazby.

Odsouzení cizinci u nichž byl uložen trest vyhoštění, v případě projednání podmíněného propuštění z výkonu trestu zaručují, že opustí republiku předložením jízdenek či letenek do státu původu. I když existují smlouvy se státy, které provádí dohled nad splněním podmínek při podmíněném propuštění není zde stoprocentní záruka, že odsouzený cizinec splní nařízení a Českou republiku opustí.

5.1.7 Udělování azylu

S problematikou vyhošťování cizincu souvisí i problematika správního řízení při udělování azylu, kterou řeší pracovníci odboru pro uprchlíky a integraci cizincu MV ČR. Některí cizinci, žádají opakovaně o azyl v ČR i přesto, že jsou seznámeni se skutečností, že nadeje na vyřízení žádosti je velmi malá. Azylový zákon, který řeší ve správním řízení žádost o azyl formou projednání žádosti, v případě jejího zamítnutí odvoláním nepocítá s opakováním žádostí cizincu. Správní řízení, přestože je ukončené, musí být v případě, že cizinec o azyl požádá znovu, opakovaně zahájeno, bez ohledu na soudem narízené vyhoštění cizince. V tomto případě má azylový zákon přednost před zákonem o pobytu cizinců, mnozí cizinci si takto prodlužují pobyt ve vazební věznici i na několik let.

6. PROGRAM ZACHÁZENÍ S VĚZNĚNÝMI CIZINCI

6.1 Potřeby vězněných cizinců

Při zajišťování potřeb u odsouzených cizinců je třeba se zaměřit zejména na tyto oblasti:

1. Zajistit dostupnost zákona o výkonu trestu, rádu výkonu trestu a vnitřního řádu věznice v mateřském jazyce nebo jazyce, kterému odsouzený cizinec rozumí.
2. Odsouzené s trestem delším než 3 měsíce zapojit do kurzu českého jazyka.
3. Volnocasové a vzdělávací aktivity obohatit o poznatky ze způsobu života v zemích původu odsouzených cizinců – pomoci tak adaptaci odsouzených cizinců v podmínkách věznic.
4. Doplnit knihovny v rámci rozpočtu věznic a vazebních věznic o knižní svazky cizojazyčné literatury.

6.2 Koncepte zacházení s vězněnými cizinci

V poslední době se problematikou věznených cizinců začal odbor výkonu vazby a trestu intenzívně zabývat. Opět s využitím zkušeností pracovníků Cizinecké policie, Správy uprchlických zařízení MV ČR, Odboru pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR, Ústavu pro kriminologii a sociální prevenci MS ČR. Tito pracovníci již v současné době spolupracují s odborem výkonu vazby a trestu při řešení problému s věznenými cizinci.

Navrhovaná koncepce vychází ze zkušeností některých věznic. Vzhledem k časovému handicapu se může pokus o koncepční řešení složité problematiky, jakou skupina věznených cizinců skutečně představuje, za tak krátkou dobu sledovanosti jevit jako pokus unáhlený. S ohledem na současnou situaci v našich věznicích a vazebních věznicích je potřeba se touto problematikou vážně zabývat.

Obsahem koncepce je charakteristika sledované skupiny vězňů (cizinců), pojmenování základních problémů a střetů, ke kterým dochází při zacházení s touto skupinou vězňů ve výkonu vazby a ve výkonu trestu, objasnění jejich příčin. V současné době hledáme v této oblasti alespoň cesty ke kvalitnější spolupráci pracovníků Cizinecké policie a Vezenských služeb ČR.

6.3 Chování cizinců ve výkonu trestu

Jestliže hovoríme o těchto odsouzených, bude lépe, když je nadále budeme označovat jako odsouzené pocházející ze zemí bývalého SSSR. Ne všichni odsouzení se sami považují za ruskojazyčně hovořící, např.: Ukrajinci, Moldavané apod. Při jejich korespondenci odsouzení používají „svůj jazyk“, tzv. fenu. Jde o formu psaného projevu azbukou, za použití významově odlišných slov. V této korespondenci jsou používána slova, např.:

Пацан (pacan) – významově jde o prvotrestaného, nezkušeného odsouzeného, který se musí podrobovat „vorum v zákone“ (jedná se o zkušenější odsouzeného zaujímající v hierarchii významnější místo).

Полномочный (polnomocnyj) – zplnomocněnec pro dodržování stanovených povinností ostatních odsouzených.

Сходка (schodka) – porada odsouzených, kde se projednávají postupy

Мусор (musor) – hanlivé označení pracovníku státní správy, zejména policistu a příslušníku VS ČR, ale také lze uvažovat o zkratce московское управление – сыска, росыска (Moskovskoje upravlenije – syska, rozyska – Moskevská správa prátrání).

Některá slova nejsou ve slovnících obsažena, proto je nelze správně přeložit a je zapotřebí mít znalost již zmíněného jazyka „feni“. S překladem pomáhají tlumocníci pro jednotlivé jazyky zemí bývalého Sovetského svazu a jejich osobní znalosti.

Při kontrole korespondence je možné narazit i na zajímavé požadavky odsouzeného k jiným odsouzeným v jiné věznici. Např.: odsouzený z pražské věznice žádal odsouzeného v Kynšperku nad Ohří o jednu úsluhu. Až bude venku, aby při svém návratu na Ukrajinu navštívil jeho přítelkyni, se kterou měl malé dítě a zlikvidoval fyzicky jeho soka, který

mel mít s jeho přítelkyní pomer. Postupovalo se dle zákonných ustanovení a toto zjištění bylo předáno k dalšímu opatření.

Odsouzení ze zemí bývalého Sovetského svazu se v našich veznicích chovají velice povýšene a vyžadují k sobě chování jako k vyšším hodnostářům. Pritom nekteří mají pouze základní školní vzdělání, tj. 10 let školní docházky. Ale nechtejí připustit, že v jejich zemi by byli pouze mnozí z mnohých. V rámci komunikace s temito odsouzenými dodržujeme pravidla v obecné rovine, to znamená, že odsouzeným vykáme (pro ne to znamená určitou autoritu, nebot v techto zemích vykájí vysokoškolsky vzdelaní lidé) a postupujeme jasne, rázne, ale nekompromisne. Nemeli bychom se dostat do tlaku, kdy nakonec nemáme jinou možnost, než vyhovet požadavkum. Po psychologické stránce jsou tito odsouzení ve vyšších pozicích jejich sveta celkem zdatní manipulátori. Co se týče oslovoování, s ohledem na naše zvyklosti, oslovujeme je slovem „pane“ a jejich příjmením. Většinou jsou to odsouzení, kteří již nějaký cas pobývají v ČR a proto se dobře dorozumí cesky.

Mezi sebou se tito odsouzení také odlišují podle svého postavení i tetováním na svém tele. Nekdy se jedná o drobná tetování pouze na cláncích prstu ruky, nekdy jsou tato tetování rozmerná a to zároveň svedcí i o jejich financním zázemí. At už ve veznicích, ci doma.

Odsouzení z rad cizincu jsou rozdílní svou morálkou podle zeme svého puvodu a přístupem k plnění stanovených povinností ve smyslu zákona o výkonu trestu odnetí svobody. S ohledem na druh páchané trestné cinnosti odsouzenými cizinci v naší zemi lze konstatovat, že toto má také svůj podíl na utváření spolecenské hierarchie v ceských veznicích. Ukrajinci jsou převážně násilnické povahy, kterou zároveň využívají pri svém pobytu ve veznicích. Vietnamci se převážně dopouštějí trestné cinnosti spojenoué s drogami, stejne tak Makedonci a Albánci. Mezi odsouzenými osobami ve výkonu trestu odnetí svobody se projevují odsouzení ze zemí bývalého Sovetského svazu nejvýraznejí svým postojem k dodržování povinností dle zákona o výkonu trestu, odmítavým postojem k výkonu jakýchkoliv prací s poukazem na svou hrdost a cest. Zároveň si

vynucují stejné výhody a přístupy, jaké mají odsouzení, kteří respektují právní normy, zejména ty, které upravují výkon trestu. Na druhé straně napr.: Vietnamci prokazují svou pracovitost a skromnost, také Bulhaři a Makedonci.

Program zacházení se chápe jako základní forma cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného, který má trest delší než 3 měsíce. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. (MAŘÁDEK Vladimír. Lexikon klíčových pojmů z penologie. Strana 40.)

7. PROGRAMY ZACHÁZENÍ

7.1 Pojem, realizace, právní úprava.

Programy zacházení s odsouzenými jsou projevem výchovného působení na osobnost a chování věznu, cílenými zásahy vězenského personálu se snahou o prevýchovu pachatele trestného činu a jeho nápravu cíli resocializaci. Cílem všech resocializačních procesů je poskytnout vězni dostatek kognitivních (poznávacích) vzorců chování týkajících se práce, vzdělání, odpovědnosti za vlastní jednání, schopnosti urcovat do jisté míry svůj osud.

V užším pojetí jsou programy zacházení zaměřeny na přípravu odsouzeného na život na svobodě a jeho úspěšnou integraci zpět do společnosti.

7.2 Resocializační programy

Programy zacházení můžeme dle jejich charakteru členit do pěti druhů

- pracovní aktivity
- vzdělávací programy
- výchovné aktivity
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů (extramurální programy)

7.2.1 Pracovní programy

jsou velice důležitou oblastí, a to z několika důvodů. Jak již bylo zmíněno ve výkonu trestu se vězni zapojují do práce podle jednotlivých kritérií. Z ekonomického hlediska je práce věznu účelná a stojí na ní mnohdy chod věznice, která tak může být v mnoha ohledech sobestacná. Vězňové jsou přiděleni k práci v kuchyni, úklidu, pomocných pracích ve věznici. Vězenská služba vytváří v rámci hospodářské činnosti podmínky pro zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody podle zvláštního předpisu. Je tak

umožněno, aby veznice provozovala výrobu a prodej vlastních výrobků v rámci vlastní hospodářské činnosti.

Z pohledu výchovného učí zaměstnání vezne pocitu odpovědnosti za vlastní jednání. Ze získaných prostředků jsou vězni povinni hradit náklady na jejich pobyt ve věznici, výživné a další platby, ale také může platit náhradu škody poškozenému.

Ne vždy měla práce věznu takový charakter, jako má nyní a vězňové nedostávali za práci odměnu. V minulém století a dokonce s určitou, nikoliv rozsáhlou, obměnou šlo více méně o nucené pracovní nasazení věznu, kteří byli využíváni ve všech úsecích státního hospodářství. V období komunistického režimu se v České republice a jiných bývalých socialistických zemích úspěšně uplatňoval sovětský model zacházení s vězni, který považoval odsouzené osoby za nepřátele společnosti, a toto zduvodnění opravňovalo k používání všech represivních prostředků.

7.2.2 Vzdělávací programy

Hrají přímo klíčovou roli ve výchově věznu. Znalosti, vzdělání a kvalifikaci pro výkon určitého zaměstnání, které odsouzená osoba ve vězení získá, jí po propuštění zajistí šanci na zlepšení životní situace a celkovou schopnost vezne uplatnit se na trhu práce. Tato možnost sebevzdělání by měla sama osobě snižovat recidivu.

Největší pozornost je tradičně věnována různým rekvalifikačním kurzům na úrovni odborných středních škol, které jsou poskytovány buď zaměstnanci vězenské služby nebo školskými a jinými vzdělávacími institucemi. Často jsou voleny kurzy finančně nenáročné, ale uplatnitelné v praxi a běžném životě, jako třeba naterac, zedník, vazac knih, stolár a jiná zaměření odborného charakteru. Z prováděných výzkumů je možno vyvodit, že vzdělávání ve všeobecných předmětech nepřináší žádný výchovný efekt.

V neposlední řadě se v mnohých věznicích nabízí vězňům možnost účastnit se i jiných kurzů, např.: jazykových, které si vězni musí hradit sami, a proto o ně není téměř žádný

zájem. V nabídce vzdělání jsou upřednostňováni mladiství, prvotrestaní a ženy, tedy skupiny, u kterých je vyšší šance na prevýchovu.

7.2.3 Výchovné aktivity

Se rozumí zákon individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení. Tréninkové terapeutické programy zahrnují širokou škálu technik a způsobu působení. Kompetentní a speciálně k tomu účelu vyškolení zaměstnanci Vezenské služby vedou organizované sociální výcviky odsouzených, pomáhají řešit jejich osobní problémy formou individuálních nebo skupinových sezení a psychoterapií, zaměřených na zvládnání vlastní agresivity a stresu. S úspěchem je provozována fyzioterapie, muzikoterapie atd.

Základem tohoto programu je zjištění psychopatologické struktury osobnosti odsouzeného, odhalení jeho povahových rysů. Právě zde se nejvíc projeví potřeba individuálního přístupu k vězňům. Na základě zkušeného vedení terapeutem či psychologem dochází dlouhodobě k pozitivnímu ovlivňování jedince, rozvíjení se jeho schopností.

Pro potřeby výchovného působení je vhodné rozdělit odsouzené podle čtyř základních typů osobností:

- prosociální typ, který představuje největší možnost nápravy svého chování integrací do společnosti. Jedná se o pachatele nedbalostních deliktů a méně závažných činů. Předností z výchovného hlediska je, že mají většinou silné vazby na rodinu. Což je velmi zásadní.
- antisociální typ představuje jedince, kteří jsou orientováni spíše na kriminální normy a mají četné kontakty s kriminální společností. Předpokládá se, že tento typ se většinou dopouští loupeží, krádeží, ublížení na zdraví atd.

- pseudosociální typ je ten, u něhož je přízračné střídání uznávaných norem, neboť jeho zásadní hodnotou je osobní prospěch než kolektivní hodnoty. Je příkladem disharmonické a nedůsledné osobnosti, u níž dosažení převýchovy je poměrně neúspěšné,
- asociální typ je neschopný se učit a je celkově slabě sociálně rozvinutý. Z těchto řad pocházejí recidivisté.

7.2.4 Zájmové aktivity

Slouží ke smysluplnému využití volného času. Tyto aktivity jsou mezi vězni velmi oblíbené. Můžeme je dělit na aktivity sportovní a kulturní. Vzhledem k tomu, že většina věznených osob má s vyplněním volného času problém, trpí nudou a nezvládají dlouhodobý pobyt na cele, je nutné vytvořit dostatečné podmínky pro jejich aktivní rozvoj. Výběr různých zájmových kroužků a kolektivních her je nabízen v každé věznici, organizace náročnějších aktivit však povětšinou závisejí na hmotném a kapacitním zabezpečení věznice. Kulturní místnosti jsou ovšem mnohdy s ohledem na přeplněnost věznic přetvářeny na další ubytovny, což spolu s většinou omezeným rozpočtem nedává odsouzeným možnost širokého výběru.

Sportovní aktivity vedou ke kolektivní spolupráci, sebekázni, soutěživosti, zejména trávení času v posilovně je pro většinu mužů velmi atraktivní záležitostí.

7.2.5 Extramurální programům

Je přiznávána nezvyklá pozornost. Na udržení mimovezenských vazeb a osobních vztahů závisí, zda se odsouzený bude schopen úspěšně začlenit do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Zároveň je nutné tyto vazby a vztahy co nejvíce podporovat a motivovat vězňe k jejich udržování.

Jde zejména o časté návštěvy rodinných příslušníků a přátel. Kontroverzní, ale určitě účinné a vhodné, jsou intimní návštěvy partnerek a partnerů ve věznicích. To podstatně snižuje četnost homosexuálních sklonů a chování odsouzených. Sklon k homosexualitě

bohužel patří k neodmyslitelné součásti pobytu ve vězení. Důležitá je pomoc klientovi při řešení jeho materiální situace a otázek bydlení po propuštění z výkonu trestu.

7.3 Překážky v resocializaci

Pres veškerou snahu zaměstnanců provádějících výchovné programy, existují příčiny brzdící jejich kvalitu. Jde o již zmiňovaný nedostatek odborných zaměstnanců, nedostatečné financování a kapacity.

Nejvýznamnějším působícím rysem je přizpůsobení se pravidlům, dodržování předpisů, konformismus, chování v souladu s požadavky vězeňského personálu, avšak bez vnitřního souhlasu a s minimálním úsilím. Dlouhodobý pobyt odsouzeného ve věznici způsobuje rychlou adaptaci vězňů na podmínky a život ve věznici, což snižuje a znesnadňuje pozitivní působení vězeňského personálu formou výchovných programů. Deje se tak zejména v místech s velkou kapacitou (naše největší věznice má kapacitu asi 1500 osob) a s velkou koncentrací silně narušených jedinců, kteří vytvářejí speciální hierarchickou strukturu, subkulturu, „druhý život“.

Institucionalizací rozumíme ztrátu vlastní aktivity a iniciativy a vnitřní napojení se na organizovaný vězeňský život, která je přímým důsledkem na manipulativní vedení zaměřené více na kázeň a polovojenský režim ve věznici nežli na individuální přístup k vězni. Odsouzení mechanicky dělají „co se od nich vyžaduje“.

Z pohledu vězňů, který je obrněn vůči pokynům a režimu vytvářenému vězeňským personálem, který je adaptován do vězeňské subkultury, je jednoduché působit dojemem kajícího se viníka, vykonávajícího veškeré svoje povinnosti a vyznávajícího se dobrým chováním, ačkoliv zdaleka nedochází k vnitřní nápravě.

Mnohými průzkumy mínění bylo ukázáno, že pokud by vězni byli pouze izolováni od společnosti jako projev odplaty, pokud by se vůči nim neuplatňovaly žádné resocializační

programy a nebyly čineny žádné pokusy o jejich převýchovu, jejich postoje a chování by zůstaly totožné, jako v případě, že by tyto programy uplatňovány byly.

7.4 Vězeňská subkultura

Ve vezení se setkáváme se zvláštním jazykem, který je pro ostatní, do dané problematiky nezasvěcené lidí těžce srozumitelný a nejasný. Jazyk je bezesporu určitým vyjádřením životního stylu a jeho používáním se demonstruje sounáležitost osoby se společenskou vrstvou.

V dnešní době je pořád se přetvářející jazyk vězňů silně ovlivněn jazykem bývalých republik Sovětského svazu. Takový „vor v zákonu“ není jen obyčejný zloděj, ale podle nepsaných zákonů je respektovaným asociálem, který nikdy nepracuje a požívá všech výhod podsvětí.

Pro příklad uvedu několik slov z vězeňského prostředí: apač – Rom, bengo – dozorce, čórka – krádež, kérka – tetování, koště – homosexuál, král – neformální vůdce, chálka – jídlo, nakrmit – bodnout nožem.

8. KAZUISTIKA

jméno: Karel

příjmení: Vavrek

narozen: 4.12.1974

národnost: slovenská

bydliště: Smetanova 14, Olomouc

Rodinná anamnéza:

Rodiče jmenovaného jsou rozvedeni, i když stále žijí ve společné domácnosti. Má celkem čtyři sourozence. Vyjma matky byli všichni členové rodiny soudně trestaní.

Jmenovaný byl vychován v náhradní péči ve výchovných ústavech. Od patnáctého roku věku byl umístěn do diagnostického ústavu. Opakovaně se pokusil o útěk. Dvakrát uprchl a byl několik měsíců na útěku. Kontakt s rodiči byl minimální, jeho úroveň se nepatrně zvedla po dovršení plnoletosti, kdy sám kontaktoval rodiče a navštěvoval je. Několik měsíců s nimi i bydlel. Je hlášen v místě trvalého pobytu rodičů. Sám nepředpokládá, že by s nimi bydlel, ale jinou možnost zatím nemá zajištěnou.

Vzdělání:

Absolvoval zvláštní školu, ukončil sedmý ročník, poté nastoupil do zemědělského učiliště, které nedokončil.

Vykonával pouze příležitostné brigádnické práce v zemědělství. V řádném pracovním poměru nebyl.

Před nástupem do výkonu trestu byl evidován jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce v místě bydliště. Pobíral sociální dávky.

Kriminální anamnéza:

5x trestán, 2x ve výkonu trestu odnětí svobody.

První trest mu byl uložen v patnácti letech za tr. činy krádeže a vloupání. Na jeho základě byl umístěn do diagnostického ústavu. Poté byl ještě dvakrát trestán za menší krádeže. Poprvé byl umístěn do výkonu trestu za loupež. Jmenovanému byl uložen trest odnětí svobody na šestnáct měsíců ve věznici s dozorem. Trest vykonal v roce 1996. Nyní se nachází ve výkonu trestu pro trestný čin loupežného přepadení, délka trestu mu byla udělena na osm let a šest měsíců. Vinu nepopírá a trest akceptuje.

Odsouzený byl k výkonu trestu umístěn ve Věznici Valdice. Zde bylo jeho chování v rozporu s předpisy o výkonu trestu. Opakovaně se dopouštěl kázeňských přestupků různého stupně závažnosti. Vzhledem k místu bydliště příbuzných, žádal dlouhodobě o přemístění do Věznice Mírov. Zde vykonával trest i jeho bratr. Pokud mu byla žádost zamítnuta, zpravidla došlo k sebepoškození. Takto reagoval i na uložené kázeňské tresty. Za dobu pobytu ve Valdících (3 roky 4 měsíce) se 17x sebepoškodil.

V lednu 2005 byl přemístěn do Věznice Mírov. Zde je mu věnována péče ze strany specialistů. Při sestavování programu zacházení projevil zájem o zařazení do dramatického kroužku. Toto bylo realizováno, odsouzený pravidelně dochází na zkoušky a je vysoce aktivním členem kroužku. Tímto způsobem uplatňuje svoji touhu po získání pozornosti svého okolí. Dostává se mu pozitivní odezvy ze strany vedoucího aktivity.

Tímto způsobem došlo k potlačení nežádoucích projevů v jeho chování ve věznici. Jeho pobyt se stabilizoval. Získal pozitivní motivaci k usměrňování svého chování v rámci pravidel výkonu trestu ve Věznici Mírov.

Program zacházení ve VTOS

Program zacházení je sestavován během pobytu odsouzeného na nástupním oddělení věznice. Výjimkou jsou odsouzení zařazení do VTOS typu dozor, kteří jsou v mírovské věznici ubytováni od počátku v oddělení č. 1, bez pobytu na nástupním oddělení. Při sestavování vychází speciální pedagog z psychologické a sociální charakteristiky jednotlivých specialistů a z pedagogické charakteristiky zpracované na základě vlastní diagnostiky.

Obsah programu zacházení je dán stanovením jeho cílů a je členěn na:

- pracovní aktivity
- vzdělávací aktivity
- speciálně výchovné činnosti
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů (jejich tvorba, udržování a upevňování)

Seznam programu zacházení vychází jednak z individuálních schopností a zájmů odsouzeného a jednak ze spektra nabídek pro řízenou činnost ve věznici. Svým podpisem se odsouzený zavazuje tento program plnit. Program zacházení schvaluje ředitel věznice, případně 1. zástupce ředitele věznice. Pokud si odsouzený sám nevybere z nabízených možností uplatnění v aktivitách programu zacházení, je mu stanoven minimální program zacházení, který zahrnuje pracovní zařazení formou zaměstnání či brigádnických činností a oblast utváření sociálních dovedností.

Program zacházení se sestavuje za účelem konkretizace činnosti vedoucí k plnění výchozích, dílčích a dlouhodobých cílů. Vypovídá o aktivitách odsouzeného, o jeho změnách v chování a je základním materiálem pro komplexní hodnocení.

Plnění zvoleného či stanoveného PZ je vyhodnocováno jedenkrát za tři měsíce u odsouzených typu ostraha, jedenkrát za šest měsíců u zvýšené ostrahy a jedenkrát za dva měsíce u odsouzených typu dozor a těch, kteří jsou zařazeni na výstupní oddělení, a to bez rozdílu typu VTOS. Umístěním na výstupní oddělení se automaticky zpracovává nový program zacházení, s názvem „Program zacházení před propuštěním z VTOS“.

9. ZÁVĚR:

O věznených cizincích máme minimum poznatků o jejich sociálním zázemí a vzdělání, proto je práce s nimi velmi obtížná. Tato skutečnost značně stěžuje práci s těmito lidmi a jejich zařazení do programu zacházení ve věznicích. Zejména Rusové se odmítají podřídit jakékoliv autoritě a tím je práce s nimi ještě více ztížena.

U cizinců pocházejících ze zemí východně od ČR, mezi něž zejména patří Rusové, Albánci, Makedonci, Ukrajinci a Kosovci, bývá snaha českých soudů vydat tyto odsouzené k výkonu trestu do jejich vlasti. Z důvodu těžších podmínek v tamních věznicích se velká většina těchto odsouzených snaží vyhnout vydání do domovských zemí tím, že se sanží získat azyl v České Republice.

9.1 Opatření

Jako opatření navrhuji snahu o navrácení co nejvíce věznených cizinců k výkonu trestu do jejich mateřských zemí. Toto opatření by, dle mého názoru, velmi ulehčilo již tak velmi napjatému rozpočtu ministerstva spravedlnosti a uvolnilo kapacity českých věznic.

Z důvodu nedostatku informací k vězneným cizincům navrhuji zaměřit se na využívání všech dostupných zdrojů informací a tyto zdroje vzájemně propojit na mezistátní úrovni v rámci EU. Zejména spolupráci Policie ČR s policejními složkami ostatních členských zemí EU. Vytváření mezinárodního registru trestaných osob.

V rámci vězeňské služby:

- Dále zavádět do programu zacházení výuku českého jazyka
- Dle možností umožňovat setkávání vězňů stejného náboženského vyznání
- Vzdělávání personálů v jazykových kurzech s cílem lepší komunikace s cizinci
- Věnovat větší pozornost ruskojazyčným komunitám v rámci věznic. Z důvodu předcházení mimořádným událostem (vzpouora, útěk, napadení)

10. RESUMÉ

Cílem mé bakalářské práce je pokusit se co nejlíže charakterizovat problematiku cizinců v českém vězeňském systému. Popsat problémy vzniklé etnickou odlišností uvnitř českých věznic. Identifikovat jednotlivé etnické a zájmové skupiny jako např. ruskojazyčné, jugoslávské, asijské atd.

Práce obsahuje také souhrn a definici současných pojmů, zabývá se zacházením s cizinci, jejich resocializaci v rámci programu zacházení, odlišností jednotlivých etnických skupin a profilací vězeňských zařízení na území České Republiky. Pokusil jsem se také přiblížit problematiku umístování cizinců do jednotlivých vězeňských zařízení dle jejich etnické příslušnosti.

Anglický překlad:

The aim of my work is as close as possible to try to characterize the issue of foreigners in the Czech prison system. Describe the problems arising from ethnic differences within the Czech prisons. Identify the various ethnic and interest groups such as the Russian-speaking, Yugoslav, Asian, etc.

The work also contains a summary of current concepts and definition, deals with the treatment of foreigners and their rehabilitation in the treatment program, individual differences, ethnic profiling and detention facilities in the Czech Republic. I tried to approach the issue of foreigners in the placement of prisons based on their ethnicity.

11. POUŽITÉ PRÁVNÍ NORMY:

1. Zákon č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června 1999
 - O výkonu trestu odněti svobody
2. Vyhláška č. 345/1999 Sb. ze dne 21. prosince 1999
 - Řád výkonu trestu odněti svobody
3. Zákon č. 293/1993 Sb. ze dne 10. listopadu 1993
 - O výkonu vazby
4. Vyhláška č. 109/1994 Sb. ze dne 21. dubna 1994
 - Řád výkonu vazby
5. Zákon č. 555/1992 Sb. ze dne 17. listopadu 1992
 - O vězeňské a justiční straži
6. Zákon č. 326/1999 Sb. ze dne 30. listopadu 1999
 - O pobytu cizinců na uzemi ČR
7. Zákon č. 325/1999 Sb. ze dne 11. listopadu 1999
 - O azylu

12. POUŽITÁ LITERATURA:

1. NIESSEN, J. Rozmanitost a soudržnost: nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin. Rada Evropy: 2000. IBSN 92 – 871 – 4345 – 5.
2. KOCEV, M., SEDLAKOVA, E. Sociálně patologické jevy spojené s migrací cizinců do ČR, se zaměřením na uprchlíky a žadatele o azyl. Praha: Konference studentů katedry VSP, 2002.
3. BUDKA, J. Základy činnosti kriminální, cizinecké a pohraniční policie. Praha: PA ČR, 1997. IBSN 80 – 85981 – 52 – 1.
4. SCHEINOST, M. Trestná činnost cizích státních příslušníků v ČR a etnický faktor v organizované kriminalitě. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. IBSN 80 – 86008 – 12 – 6.
5. HAJEK, S. Profilace vězeňských zařízení v ČR. Praha: Kriminalistika, 1993
6. NEDOROST, L. Vězeňství a správa vězeňství v ČR. Brno: Masarykova univerzita, 1995
7. KARABEC, Z., NETIK, K. Vězeňství a společnost – východiska reformy českého vězeňství. Praha: Československa kriminalistika, 1991.
8. NETIK, K. a kolektiv. Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. Praha: Bulletin SNV, 1991.
9. PANÍČEK, F. Výkon trestu odnětí svobody v minulosti a dnes. Bratislava: Obzor, 1970.
10. MAŘADEK, V. Lexikon klíčových pojmů z penologie. Praha: České vězeňství, 1995.
11. ŠIŠKOVÁ, T. Menšiny a migranti v České republice. Praha: Portál, 2001

Ostatní informační zdroj:

1. www.justice.cz
2. www.vscr.cz